

В. М. Пилипчук,

доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України,
народний депутат України І–ІІ скликань

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті аналізуються такі ключові проблеми розвитку економіки України, як «дефіцит коштів» і залежність від російських енергоносіїв; показані причини виникнення зазначених проблем та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: розвиток економіки, фінансування бюджету, газова криза.

В. М. Пилипчук

КЛЮЧЕВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

В статье анализируются такие ключевые проблемы развития экономики Украины, как «дефицит денежных средств» и зависимость от российских энергоносителей; показаны причины возникновения данных проблем и пути их решения.

Ключевые слова: развитие экономики, финансирование бюджета, газовый кризис.

V. M. Pylypchuk

KEY PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

In the article key problems of development of economy of Ukraine, as «deficiency of money» and dependence from Russian power resources are analyzed; the reasons of occurrence of the given problems and ways of their decision are shown.

Key words: development of economy, financing of the budget, gas crisis.

Мета статті – показати причини виникнення й шляхи розв'язання таких ключових проблем економічного розвитку України, як брак фінансових ресурсів і залежність від російських енергоносіїв.

Основні результати дослідження

Проблема «дефіциту коштів» в Україні

Сьогодні Україна не має достатніх коштів для виконання внутрішніх зобов'язань перед українськими громадянами і обслуговування зовнішніх боргів. А тому вона потребує запозичень у Міжнародного валютного фонду, Світового банку, інших міжнародних фінансових структур та країн.

Насамперед слід з'ясувати причини того, чому в Україні стався «дефіцит коштів» і чи лише Уряд у цьому винний. Перша причина полягає в тому, що в нашій країні процвітає «тіньова» економіка. За статистикою 2007 року (а вона була найбільш коректною, без коливань, викликаних кризою), громадяни України офіційно придбали товарів на суму вдвічі більшу, ніж офіційно заробили. І це при тому, що в угодах щодо купівлі майна, нерухомості, автомобілів їх вартість зазвичай занижується для мінімізації податкових відрахувань. У принципі, таке можливо, якщо українці зняли кошти із власних рахунків у банках або там же їх позичили. Але в тому, 2007 році гривневі депозити громадян збільшилися майже вдвічі (на 96%), а доларові – на 73%. Тобто виникла парадоксальна ситуація, коли обсяг легальних доходів громадян склав 1/3 легальних витрат (+) легальних накопичень. Це свідчить про те, що більш як по-

ловина економіки України перебуває в «тіні», або точніше – джерела 2/3 доходів громадян знаходяться в «тіньовій» економіці й лише третина доходів є легальними. Така ситуація виникла через те, що система оподаткування і нарахування на Фонд заробітної плати створюють ефект мультиплікатора: підвищення легальної зарплати найманому працівнику на одну гривню призводить до збільшення витрат роботодавця майже на дві гривні. Тому останньому вигідніше видати робітнику додаткову гривню в «конверті». Якщо ж збільшити легальну оплату праці найманого працівника на 200-500-1000 гривень, то бізнес збанкрутував би і змушений був звертатися до бюджету за допомогою по безробіттю або відстоювати свої права силовими методами. Отже, виплату частини заробітної плати «у конвертах» можна вважати морально виправданою справою.

Другий позитив отримання коштів від «тіньової» економіки полягає в тому, що вони живлять офіційну частину економіки. Люди купляють товари в легальних магазинах і вкладають кошти в легальні банки, що створює умови для росту легального товарно-грошового обороту та можливостей його кредитування.

Існує й негативна складова – бюджет недоотримує податків від «тіньових» доходів громадян, а бізнесмени недофінансовують Пенсійний та інші соціальні фонди. Тобто, якщо б усі нинішні доходи громадян були легальними (втричі вищими), то й Пенсійний фонд мав би втричі більше надходжень, а пенсіонери – втричі вищої пенсії. Але ще раз наголошую: якби працедавці перейшли на легальну оплату праці та здійснювали всі належні відрахування у фонди, то бізнес протягом року зупинив би свою діяльність. Іншими словами, часткова оплата

праці в «конвертах» – це ціна соціального компромісу між нездатністю працедавця сплачувати гіпертрофовані податкові та соціальні платежі до бюджету і необхідністю оплачувати роботу працівників за стандартами набагато вищими, ніж величина легальних зарплат. Але є й інший бік медалі – розмір пенсії працівників, що отримують нині зарплату в «конвертах», буде істотно занижений, оскільки за базу її обрахування прийматиметься лише легальна складова отримуваних ними доходів.

Така ситуація впливає і на макропоказники. Валовий внутрішній продукт, створюваний у легальному секторі економіки України, є заниженим. За нашою методологією, ВВП у 2007 р. склав лише \$200 млрд., тоді як за міжнародною методологією його величина оцінюється у \$359 млрд.

Подібні негаразди можна було б подолати, якби Парламент та Уряд розробили і запровадили нові системи оподаткування, медичного та соціального страхування, спрямовані на розширення ділової активності роботодавця, щоб його витрати на зарплату (та її підвищення) не помножувалися на мультиплікатор, пов'язаний із відрахуваннями у фонди.

Друга причина «дефіциту коштів» в Україні – розкрадання ресурсної бази банківського сектору. Від початку кризи у 2008 році з України було «виведено» олігархами за кордон \$17,5 млрд. Коли з Казахського БТА-банку його керівники вилучили перші \$200 млн., їх відразу заарештували. За два тижні гроші повернулись – і більше ніхто не захотів експериментувати. В Україні минув уже рік – жодна людина не покарана і гроші не повертаються. Ми запозичуємо в МВФ \$16 млрд., а \$17,5 млрд. внутрішніх фінансових ресурсів вигнані за межі країни. Як бачимо, ці суми зіставні.

Банки зупинили кредитування реального сектору економіки. І така ситуація є цілком спровокованою, по-перше, нерозумною політикою Національного банку, по-друге, виведенням «золотих парашутів» за кордон, по-третє, провалом у роботі правоохоронної системи і правосуддя.

Третя причина «дефіциту грошей» в Україні – розкрадання коштів із бюджету, яке відбувається як на стадії його формування, так і на стадії використання. В Україні до 2007 року щоденні надходження до бюджету від митниці були в межах 300 млн. грн. Коли Ю. Тимошенко як глава Уряду призначила В. Хорошковського головою Державної митної служби України, через два тижні надходження збільшилися до 800 млн. грн. Це означає, що до нього кожного дня крали близько 500 млн. грн. Після уходу Хорошковського з посади ситуація знову повернулася до колишнього стану.

Усталеною практикою в Україні є розкрадання бюджетних коштів під надумані та реальні програми. Українським «клондайком» стало будівництво доріг і мостів. У 2008 р. Уряд США виділив \$8 млрд. на спорудження доріг та мостів у вісьмох штатах. У нас на будівництво одного залізничного мосту через Дніпро витрачено понад 5 млрд. гривень, а мосту як не було, так і немає досі. Де ж поділися гроші? Відповідь відома. І подібних прикладів можна навести безліч.

Наступний спосіб розкрадання бюджету – повернення експортерам коштів за фіктивний ПДВ. Експорту не було, але документи оформлені – ніби він був. Тут відбувається подвійна крадіжка.

Візьмімо фінансування військового бюджету. Україна входить до першої шістки країн, що мають найбільші

обсяги експорту озброєнь. Тож було б логічно, щоб Україна знаходилась у першій шістці країн за рівнем технічного та бойового оснащення власної армії. А в нас немає коштів на утримання курсантів. Куди ж діваються гроші? Спецекспорт повинен бути під контролем Президента, СБУ і т.д. ЗСУ не може викупити перші 10 танків БМ «Булат» у ВАТ «Харківський завод ім. Малишева», створених його колективом. Це свідчить про те, що в Україні процвітають тотальні крадіжки і корупція.

Таким чином, очевидно, що в Україні потрібно змінювати економічну та фінансову політику.

Звичайно, найпростіше не запозичувати кошти, бо потім не буде чим виплачувати борги, а змусити повернути в Україну незаконно виведені кошти. У 2009 р. Уряд направив 30 млрд. грн. на рекапіталізацію банків, щоб не допустити банкрутства цих фінансових установ і повернути вкладникам депозити. Це немаленька сума, і вона не зайва в бюджеті. Натомість Національний банк мав виявити справжні причини падіння банківської системи й вирішити питання про дофінансування розриву між активами та пасивами. Ці гроші не слід прирівнювати до звичайної емісії. Вони не спричиняють інфляції, оскільки спродуковані економікою, реальним ВВП, але заморожені у банках-банкрутах або вкрадені в них. Вказане дофінансування умовно слід розглядати як аналогію з випуском нових банкнот замість зношених чи знищених.

Ситуація в газовому секторі України: треба долати міфи

Не існує невирішуваних проблем, а є люди, які не вміють, не знають, не хочуть, не можуть, не здатні розв'язати проблеми. Тож єдине питання, яке потрібно вирішити, – це підібрати кадри, які спроможні впоратися з проблемами, що стоять перед Україною. Все інше – фантоми й міфи. Я хотів би викласти та проаналізувати декілька поширених міфів, що нині «циркулюють» у суспільстві.

Перший міф: Україна споживає 75–76 млрд. куб. м газу. Це абсолютний міф. Об'єднана Європа (ЄС) має валовий внутрішній продукт у сумі \$14 трлн. (2007 рік), тобто в 70 разів більший, ніж Україна (якщо розраховувати за українською методологією), але газу споживає лише у 9 разів більше, ніж ми. Мені здається, що це неможливо і що Україна не споживає стільки блакитного палива. І тут виникає питання: чому ж немає національних засобів обліку тих обсягів газу, що надходять в Україну, і тих, які транспортуються в Європу? Відповідь очевидна: такі лічильники виявлять крадіжки газу. Його закуповує, причому в надмірному обсязі, держава України, витрачаючи на це бюджетні кошти. Але частину придбаного газу «ділки» привласнюють та реекспортують, отримуючи надприбутки.

Другий міф: Україна не має коштів, щоб розрахуватися за газ. На мій погляд, гроші є, але держава не вживає заходів, щоб повернути ті \$17,5 млрд., які були виведені українською банківською системою за кордон. У країні виник дефіцит долара, який треба закупити для розрахунків за газ. Але виникає й інше питання: якщо в Україні достатньо газу для потреб населення, то навіщо вона купує його для приватних підприємств, які здатні це зробити самостійно? Настав час змінити схему закупівлі газу.

Третій міф: Україна навки залежна від російського газу, оскільки так склалось історично, визначається

національними, слов'янськими, християнськими та ін. мотивами. Але окрім трубопровідного способу доставки газу, існує транспортування зрідженого газу кораблями. Нам слід побудувати в Одесі чи іншому місті на Чорному морі термінал для прийому зрідженого газу та установку його газазічії і запустити в існуючу українську газотранспортну систему. А далі – по всій Україні прокачувати та споживати газ.

На мій погляд, нам не потрібно прив'язуватися до Росії, де з кожним роком збільшується собівартість видобутку газу. Якщо росіяни почнуть виробляти Штокманівське родовище, то собівартість видобутого звідти газу становитиме \$400 за 1000 кубів. У країнах, де кращі погодні умови і тепліший клімат, видобуток газу й наступного його зрідження та транспортування коштуватиме менше, ніж сама лише собівартість видобутку на Штокмані в Росії. Найближчим часом російський газ (а тим більше – зріджений) стане у світі неконкурентним за ціною. З часом газу з Росії за діючими цінами не вистачатиме.

Україні треба враховувати ці моменти і дбати про свої економічні інтереси, тобто готуватися до подорожчання російського блакитного палива або до будівництва терміналів по прийому зрідженого газу з інших країн. Газ буде, але під нього потрібно виробити стратегію та інфраструктуру.

Нам слід поступово скорочувати імпорт із Росії не тільки газу, а й нафти. І насамперед не через політичні, а через економічні причини. Наприклад: сьогодні видобуток нафти у Саудівській Аравії коштує \$1,7 за барель, тоді як у Росії – \$27–35. А по мірі виснаження в Росії свердловин на території з помірним кліматом і просування видобутку в зону складних кліматичних умов – на Північ та Схід, подорожчання видобутку і транспортування нафти з цієї країни також коштуватиме для України набагато дорожче, ніж нафта, завезена до нас танкерами.

Четвертий міф: ціна зрідженого газу набагато вища, ніж трубопровідного. Основні експортери зрідженого газу – Катар, Алжир, Індонезія, Нігерія, ОАЕ та ін. – про-

дають його, наприклад, у США за ціною \$120 за тону, а у країнах Тихоокеанського басейну – за \$150. Транспортування газу танкерами майже в 10 разів дешевше, ніж газопровідним транспортом. Тож Україна, як уже зазначалося вище, має якнайшвидше побудувати термінал для прийому зрідженого газу.

П'ятий міф: у світі спостерігається дефіцит газу. Неправда. Сьогодні обсяги світових запасів газу в родовищах, які розвідані за категоріями А, В, С, С1, перевищують потребу світової економіки, з урахуванням динаміки росту ВВП і майбутнього попиту на газ у світі. Нині в Україні не існує глибокої та системної розвідки власних родовищ. Їх слід відродити. Необхідно акумулювати шахтний метан, запаси якого у нас сягають 3,4 трлн. кубометрів, у систему газозабезпечення та газокористування. Сюди ж варто віднести невикористані можливості енергії сонця, вітру, води, атомних електростанцій. Для побутових і комунальних потреб слід переходити від газу на електроенергію, яка екологічніша й безпечніша.

Висновки. У ході кризи 2008–2010 років Україна зіткнулася із серйозними проблемами економічного та фінансового характеру. Ключовими серед них, на наш погляд, є брак коштів, необхідних для виконання внутрішніх і зовнішніх зобов'язань, а також тотальна залежність країни від російських енергоносіїв. Розв'язання зазначених проблем дасть потужний поштовх розвитку вітчизняної економіки. І тут вирішальна роль належить кадрам. На жаль, підбір кадрів у нашій країні – від Президента і до райдержадміністрацій, від Уряду до сільвиконкомку – не відповідає потребам суспільства. Призначають тих, хто відданий особисто, або з ким мають спільні економічні інтереси, а не професіоналів. А країні необхідні фахівці, які вміють, можуть, хочуть розбудовувати і реалізовувати стратегію виходу з кризи, кадри, які здатні вивести Україну в першу десятку найрозвиненіших країн світу.

Стаття надійшла до редакції 4 грудня 2009 року

Всеукраїнська газета «Місто і люди»

Незалежне видання місцевого самоврядування

Газета «Місто і люди» – це видання для малих міст і райцентрів України, покликане представляти інтереси територіальних громад та позицію органів місцевого самоврядування.

- Основні рубрики:**
- Місцеве самоврядування • Влада: слово і діло
  - Місто: знайомство зблизька • Політкунья міського масштабу • Місто: є чому повчитися • Потрібне втручання • Анатомія скандалу • Особливий випадок
  - Мораль і право • Міські подробиці
  - Вікно в Європу • Проблема крупним планом
- Керівник проекту –** Олег Соскін, директор Інституту трансформації суспільства

Шановні пані та панове!
Ви маєте можливість передплатити газету «Місто і люди», розмістити на її шпальтах рекламу свого підприємства, опублікувати статтю чи матеріали, які відповідають концепції видання!

Тел.: (044) 235 9828 (27)
E-mail: office@osp.com.ua WEB: www.cityukraine.info